

מראי מקומות - תענית

ה:

א. שקולה כשתיים

פרש"י דכותיים וקדריים... שהרעו משניהן... אע"פ שיראתם פחותה. וביאר המנחם משיב נפש, דהב' רעות הם כך. הם אינם לומדים מהכותיים, דיראתם מים, והם אינם ממירים דתם לאש, משום שאש פחותה ממים, שהמים מכבין האש, ועמי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים כמו האש שנשברת מפני המים. וקדריים, אע"פ שיראתם אש שהיא פחותה, משום שהמים מכבין אותה, מ"מ לא רצו להמיר אף בדבר המועיל יותר, ועמי המירו באחר, ולא עוד, בדבר שלא יועיל.

ב. מי גרם לשאול וכו'

וק', דהא לכאו' משמע מהגמ' דשאול מת בזמן שהי' צריך למות, אלא דהקב"ה הקפיץ על שמואל זקנה כדי שימות קודם שאול, אבל לא הי' יכול להאריך הזמן של שאול לפי שאין מלכות נוגעת בחבירתה וכו'. וע' מהרש"א דכ' דבאמת שאול הי' צריך למות מיד משום חטאתו ב' שנים ומחצה קודם התחלת מלכות דוד, ומכח תפילת שמואל זכה לחיות עד תחלת מלכות דוד [וכן משמע ברש"י].

ג. אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט

כ' המג"א (ק"ע, א') דזהו אפי' בדברי תורה, וכ' דמקורו הוא מהגמ', דלא הי' רוצה לומר לו בתוך הסעודה מה שאמר לו בסוף, דהיינו דיעקב אבינו לא מת, דדברי תורה הוא. ותמה הרי"ף (על העין יעקב), א"כ איך באמת אמר לו אין מסיחין בסעודה בתוך הסעודה, הא לכאו' זה גופא אסור לומר לו ג"כ. וע' בעיון יעקב דכ' דעכ"פ מותר לומר דבר הלכה, דהיינו מה שיש נפק"מ להלכה, משום שהתורה מגנת עליו, אבל יעקב אבינו לא מת אין שום נפק"מ מזה (ותמוה), האם רק תורה שנוגעת להלכה למעשה מגנא ומצלא, ואולי התורה רק מגינה עליו כיון שהי' צורך לאומרה, אבל לאומרה סתם במקום סכנה, לא, וצ"ע, וא"כ לא הי' רוצה לאומרו בתוך הסעודה. וע' פמ"ג (שם, א"א, א') דביאר דמה שהי' יכול לומר דאין מסיחין בתוך סעודה בעוד שהיו תוך סעודה, היינו משום דלאפרושי מאיסורא מותר.

ד. אין מסיחין בסעודה וכו'

כ' הפרישה (או"ח ק"ע, א'), דאולי מאי דאמר' דאין מסיחין בתוך סעודה הוא רק בימיהם, שהיו אוכלים בהסיבה, ושפיר הי' שייך לחוש שמא יקדים קנה לושט, אבל בזמננו, שאנו אוכלים יושבים, אולי אין צריך להחמיר בזה, ובזה אולי יש לבאר מה דלא ראינו העולם נזהרין בזה, אבל סיים דלא ראה מי שחילק כן. וע' ערוך השלח (שם, ב') דהק' על חילוק הפרישה, דא"כ בסוגיין לימא לי' לישב [שלא יסב] ולומר מילתי, ומדלא אמר הכי ש"מ שאין לחלק בכך. עוד כ' דלכאו' גם אם הקנה והושט שוים שייך הסכנה שמא יקדים קנה לושט. והוא כ' ליישב מנהג העולם שאין נזהרין בזה, דאולי רק אם אומר דבר באריכות יש לחוש, אבל בדבר קצר אין חשש. אבל הק' ע"ז מהא דירושלמי דאוסר אפי' לומר אסותא למי שעייטש בתוך סעודה, וא"כ מבואר דלא כחילוק זה, ומסיק דצ"ל דשומר פתאים ד'.

ה. יעקב אבינו לא מת

כ' הרשב"א (חי' הגדות) דודאי לא הי' כוונת ר' יצחק, כשהשיב מקרא אני דורש, לומר דכוונת ר' יוחנן כשאמר יעקב לא מת כפשוטו, כמו שהבין ר' נחמן, דודאי א"א לומר דיסמכו על מדרש רמז נעלם א' במקרא יותר ממה שהי' סומך על מקראות גלויים מבוארים שמת ושנספד ושנחנט ושנקבר, זה ממה שהשכל דוחה ומרחיק בלי ספק. רק ר' יצחק כך השיבו, לא על מיתת גופו אני אומר, אך מקרא אני דורש, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ואז הבין ר"נ רמזי סודו וקבל ממנו ושתק. אבל לכאו' מבואר מדברי רש"י דלא פירש כן, דכ' "והאי דחנטו חנטיא, סבורים היו שמת", דהיינו דבאמת אף גופו לא מת. וע"ע בחכמת מנוח שכ' לבאר דכוונת הגמ' היא דיעקב אבינו לא מת במצרים אלא בא"י, וזה מרומז בקרא הנני מת בקברי וכו'. והדרשה הוא כך, דכמו שהייתי מושיעך מרחוק, ואעלך ממצרים, כן אושיע זרעך ואביאם מארץ רחוקה. ואם מדמין אנו ישועתם לישועתו, א"כ כשם שהם ע"כ ישועתם כשהם בחיים, א"כ גם יעקב אבינו ישועתו היתה כשהי' בחיים, וא"כ ע"כ עלה לא"י בחיים, ומת שם.

ו. יעקב אבינו... כל האומר רחב רחב וכו'

ויש לבאר קשר הענין. וכ' היעב"ץ דיש לעי', מה נשתנה יעקב מכל שאר הצדיקים דכל העולם, דלא נאמר בהם כך. ולזה באה הגמ' ליישב, דביעקב הי' נמצא דבר שלא הי' בזולתו, דהיינו שלא ראה קרי מימיו, משא"כ בשאר אנשים, דשייך שאפי' כשמזכירים שם אשה דמדי נקרים, וע"ש שביאר לפ"ז למה לא טעם טעם מיתה. ובעצם ההערה דמה נשתנה יעקב, כבר כ' הרשב"א (בחי' הגדות) דשאני יעקב משאר האבות, שלא נמצא פסול בזרעו, ולכן רק לבניו הי' ראוי ליתן התורה, וכיון שדבק בתורה, שהוא החיים, א"כ לא הי' שייך בו מיתה [דהיינו ע"פ סוד, כמש"כ הרשב"א לפני זה, כמו שהבאנו לעיל], משא"כ בשאר בני"א, אפי' הצדיקים.

ז. כל האומר רחב רחב

ק', לפי דעת המקשן דאפי' מי שאינו יודעה נמי, א"כ הי"ל להק' על ר' יצחק גופי' איך אמר כן. וכ' היעב"ץ דר' יצחק לא אמר בלשון זה "רחב רחב", אלא אמר כל האומר רחב ב' פעמים רצופים מיד נקרי.

ח. בידועה ומכירה

פי' התוס', שבא עליה וראה אותה. וכ' היעב"ץ דלדבריו צריך שניהם כדי שמיד יראה קרי. אבל מרש"י מבואר דידועה היינו מכירה. וכבר הק' העיון יעקב, דא"כ למה כפל הלשון ["ידועה" ו"מכירה", היינו הך]. ועוד הק', איך ידע ר' יוחנן, הרי בדורו לא הי' שום אדם שהי' יכול להכירה. ותי' דידועה דכאן היינו מכירה, דהיינו דאפי' ידיעה שאינה ידיעה ממש, אלא שהכיר אותה כיון שראה ציור שצויר ממנה, דגם בזה סגי לעשותו בעל קרי. עוד כ' לבאר [דלא כרש"י] דמכירה היינו דהכיר במעשיה, לפי שהיתה זונה [וא"ש למה מביאין דוקא רחב ולא שאר נשים יפות, לפי שרק משם שהיתה זונה שייך לחוש שיבא לידי קרי מחמת זכרונה].